

Kilpailukyvyyn alueelliset lähteet: Suomalaisten yritysten kansainvälinen liiketoiminta Itämeren alueella¹

Maarit Lindström

FT, tutkija

Etlatieto Oy

Suomi ja suomalaiset yritykset ovat pääsääntöisesti hyötynneet Itämeren alueen markkinoiden avautumisesta ja Suomen EU-jäsenyydestä. Yritysten ripeä kansainvälistyminen 1990-luvulla on laajentanut monien yritysten toimintapiiriä siinä määrin, että Itämeren alue mainitaan jo useiden kansainvälistä liiketoimintaa harjoittavien yritysten vuosikertomuksissa kotimarkkina-alueena.

Kansainvälistymisen seurauksena yritys pystyy toimintoja siirtämällä säilyttämään kilpailukyynsä, vaikka yksittäinen kansantalous sitä menettäisikin. Niinpä alueen tai maan kilpailukyky ei välttämättä ole sama tai pysy samana kuin siellä perustettujen kansainvälistyneiden yritysten kilpailukyky.

Väitöskirjani ”*Locational Sources of Competitiveness: Finnish Companies’ International Business Operations in the Baltic Sea Region*” on tutkimus, jossa tarkastellaan suomalaisten yritysten liiketoimintaa; kauppaa ja suoria sijoituksia Itämeren alueella. Itämeren alueella on tässä tutkimuksessa tarkoitettu Itämeren piiriin välittömästi liittyviä maita: Suomea, Ruotsia, Tanskaa, Saksaa, Puolaa, Viroa, Latviaa, Liettuaa sekä Venäjää. Kuitenkin niin, että Venäjän osalta on pitäyditty pääosin Venäjän Itämeren rajaavien alueiden tarkastelussa.

Kansainvälisen talouden teorioiden ja lähestymistapojen heterogeenisuuden huomioon ottaen mielestäni on perusteltua tehdä myös sellaista tutkimusta, joka yhdistää erilaisia lähestymistapoja. Koska tutkimus keskittyy pääosin yritystasolle, on siinä päädytty hyödyntämään sekä kansainvälisen talouden että kansainvälisen liiketoiminnan teorioita ja tutkimusasetelmia.

¹ Artikkelin perustuu kirjoittajan Turun kauppa- ja korkeakoulussa marraskuussa 2003 tarkastettuun väitöskirjaan. Väitöskirja ”*Locational Sources of Competitiveness: Finnish Companies’ International Business Operations in the Baltic Sea Region*” on julkaistu ETLA:n A-sarjassa nro 37.

Väitöskirjatutkimukseni keskeiset kysymykset koskevat sitä, hankkivatko suomalaiset yritykset yrityskohtaisia kilpailuetujaan ulkomaantointojensa kautta muualta Itämeren alueelta, ja jos hankkivat, niin missä määrin yritysten kilpailuedut syntyvät kotimaassa ja ulkomailla.

Vastauksia näihin kysymyksiin haetaan:

- tarkastelemalla eräitä keskeisiä talousteorioita ja niiden soveltuvuutta selittää suomalaisen yritysten liiketoimintaa,
- tarkastelemalla yritysten ulkomaankaupan ja suorien sijoitusten suuntautumista, rakennetta ja määrää kansantalouden tasolla,
- tarkastelemalla yritysten kilpailukyvyyn lähteitä sekä
- tarkastelemalla missä määrin yritysten kilpailuedut ovat peräisin kotimaasta ja ulkomailta.

Teorian osalta (luku 2) tutkimus keskittyy tarkastelemaan enemmänkin olemassa olevia teorioita kuin luomaan uutta teoriaa tai mallia. Tutkimuksen analyttinen viitekehys on muodostettu soveltaen useita eri teorioita, kuitenkin niin, että kokoavana teoriana, tai oikeammin paradigmana, on käytetty John Dunningin kehittämää eklektistä paradigmaa (Dunning 1988, 1993, 1997) sekä kilpailukyky ja kilpailuetu näkökulman osalta Michael Porterin (Porter 1990) teoriaa.

Tutkimuksen empiirinen tausta-aineisto (esim. Widgrén 2000, Alho 2003, Blomstrom et al. 2000) (luku 3) käsittelee yritysten ulkomaankaupan ja suorien sijoitusten määrää, suuntautumista ja rakennetta kansantalouden tasolla, jotta kuva ulkomaantointojen näistä aspekteista suhteutuisi niitä seuraavaan tutkimusaineistoon.

Keskeisin empiirinen osio (luvut 4–5) muodostuu yrityskyselystä, jolla kerättiin tietoja

Suomen suurimmilta yrityksiltä. Tietoja kerättiin yritysten taustamuuttujista, kansainvälisistä toiminnoista ja niiden alueellisesta jakautumisesta sekä yritysten itse arvioimista kilpailukyvyyn lähteistä. Tämän aineiston avulla työ pyrkii tarkastelemaan ulkomaantointojen vaikutusta yritysten kilpailukykyyn sekä eri ulkomaantointamuotojen merkitystä ulkomailta peräisin olevien kilpailuetujen hankkimisessa. Tutkimus sivuaa myös liiketoimintaympäristön ja eri politiikka-alueiden roolia.

Väitöskirjatutkimukseni hyödyntää sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä, kuitenkin niin, että pääpaino on kyselyaineiston kvantitatiivisia menetelmiä hyödyntävässä analyysissä. Kyselyaineiston empiirinen analyysi perustuu ulkomaantoinnoista vastaavien johtajien näkemyksiin 100:ssa suuressa tai keskisuuressa suomalaisyrityksessä. Postikyselyyn ja henkilöhaastatteluihin perustuva tutkimus suoritettiin Suomessa keväällä 2002.

Kerättyä aineistoa käytetään luokittelemaan yritysten kilpailukyvyyn määrittäjiä. Yhtäältä katsotaan vaihtelevatko kilpailukyvyyn määrittäjät alueittain ja toisaalta käytetään faktorianalyysia ryhmittelemään kilpailukykytekijät koko aineistosta pienempiin ryhmiin. Tämä osa tutkimuksesta tehtiin soveltaen erilaisia tilastollisia menetelmiä, mutta myös kvalitatiivista aineistoa hyödynnettiin haastattelujen pohjalta.

Tutkimustulokset tukevat väittämää, jonka mukaan merkittävä osa yritysten kilpailueduista, erityisesti ns. teknologisista kilpailueduista, on peräisin kotimaasta. Tästä huolimatta tiettyjä muita elementtejä, kuten kulutuskysyntää, yritysten välistä kilpailua ja yhteyksiä saman alan muihin yrityksiin, hyödynnetään muissa ja muista Itämeren alueen maista, erityisesti Euroopan unionin jäsenmaista. Tulosten mukaan myös yritysten teknologiaintensiteetti ja kan-

sainvälistymisen taso ovat sellaisia tekijöitä, jotka selittävät yritysten ulkomaisten lähteiden hyödyntämisen määrää ja arvostusta.

Tämän tutkimuksen tulosten valossa yritysten keskeiseen toimintaympäristöön ja kilpailukykyyn vaikuttavat seikat tai yritysten kansainvälistyminen, eivät ole vaikuttaneet siihen, että yritykset ammentaisivat kilpailuetujaan laaja-alaisesti muualta, vaan kilpailukykyyn lähteet ovat edelleen pääsääntöisesti kotimaassa. Kun tämä tulos kytketään muihin alan tutkimuksiin, voidaan myös todeta, että tähän asti suomalaisyritysten ulkomaantoimintojen laajeneminen on selkeästi hyödyttänyt Suomea.

Vaikka suomalaisten yritysten tärkeimmät ulkomaiset markkinat ovat edelleen nykyisen Euroopan unionin alueella (EU15) ja siten läntisen Itämeren puolella, markkinoiden kasvuodotukset ovat suurimmat Itämeren itäisellä puolella, erityisesti Venäjällä ja Puolassa.

Kaiken kaikkiaan kansainvälisen talouden tutkijoiden keskuudessa vallitsee melko suuri yksimielisyys siitä, että Itämeren alueen vakaus lisääntyy ja resurssien allokaatio tehostuu EU:n itälaajentumisen myötä samalla kun kaupan ja kansainvälisen liiketoiminnan pelisäännöt yhdenmukaistuvat. Toisaalta kuitenkin kilpailu yritysten välillä kiristyy. Itämeren talousalueella on näin ainutlaatuinen mahdollisuus muodostua uudella tavalla yhtenäiseksi talousalueeksi järjestelmämuutosten ja markkinoiden inte-

groitumisen siivittämänä. Yritystoiminnalle tämän kaltainen tilanne on lähtökohtaisesti myönteinen, kilpailua ja taloudellisen toimeliaisuuden tehostumista edesauttava kehitys-suunta. □

Kirjallisuutta:

- Alho, K. (2003): The Impact of Regionalism on Trade in Europe. The Research Institute of the Finnish Economy ETLA, *Discussion Papers*, No 843.
- Blomstrom, M., A. Kokko ja M. Zejan (2000): *Foreign Direct Investment: Firm and Host Country Strategies*. St. Martin's Press. New York.
- Dunning J.H. (1988): Multinational Corporate Integration and Regional Economic Integration. In: J.H. Dunning & P. Robson (Eds.): *Multinationals and The European Community*, 1–23. Basil Blackwell. Oxford.
- Dunning, J.H. (1993): Internationalizing Porter's Diamond. *Management International Review* 33. Special Issue 1993/2, 7–15.
- Dunning, J.H. (1997): *Alliance Capitalism and Global Business*. Routledge. London.
- Porter, M. (1990): *Competitive Advantage of Nations*. MacMillan. London.
- Widgrén, M. (2000): Comparative Advantage, Intra-Industry Trade and Location in the Northern Dimension. In: K. Alho (Ed.): *Economics of the Northern Dimension* (pp. 59–78). The Research Institute of the Finnish Economy ETLA, Series B 166. Taloustieto Oy. Helsinki.